

ОРИГІНАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

© Конопкіна Л.І., Ботвінікова Л.А., Крихтіна М.А.
УДК 616.24-007.272-036.1/616.12/14-08

СЕРЦЕВО-СУДИННИЙ РИЗИК У ХВОРИХ НА ХРОНІЧНЕ ОБСТРУКТИВНЕ ЗАХВОРЮВАННЯ ЛЕГЕНЬ*

Конопкіна Л.І., Ботвінікова Л.А., Крихтіна М.А.

Державний заклад «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України»

Хроническое обструктивное заболевание легких (ХОЗЛ) имеет много общих факторов риска (ФР) и патогенетических механизмов с сердечно-сосудистыми заболеваниями (ССЗ (прежде всего ишемической болезни сердца (ИБС)). Среди самых распространенных общих ФР – курение, возраст, низкая физическая активность, обусловленная дыхательной недостаточностью, нерациональное питание, ухудшение экологической ситуации. Целью нашего исследования было оценить степень суммарного ССР у больных на ХОЗЛ тяжелого течения для прогнозирования развития у них сердечно-сосудистых катастроф, а также обосновать пути коррекции суммарного ССР для каждого из больных. Нами было обследовано 29 мужчин с ХОЗЛ тяжелого течения в стабильную фазу патологического процесса. Для определения степени суммарного ССР у каждого больного определялись демографические показатели (возраст, пол), отношение к табакокурению (курильщик/не курильщик), уровень систолического АД, а также уровень общего холестерина (ОХС) в сыворотке крови (ммоль/л). Полученные результаты в целом показали, что оценка суммарного ССР у больных ХОЗЛ имеет ключевое значение при выборе профилактической стратегии, направленной на преодоление конкретной критической ситуации, включая оптимизацию питания, повышение активности, а также назначение адекватной антигипертензивной и гиполипидемической терапии.

Ключевые слова: хроническое обструктивное заболевание легких, сердечно-сосудистые заболевания, факторы риска

Хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ) на сьогодні є однією із п'яти хвороб, що характеризуються найвищими показниками смертності. Важливою причиною останньої є серцево-судинні події [6].

ХОЗЛ має багато спільних із серцево-судинними захворюваннями (ССЗ) як факторів ризику (ФР), так і патогенетичних механізмів. По-перше, ХОЗЛ характеризується хронічним запаленням дихальних шляхів, основною причиною якого є тютюнопаління; до того ж тютюнопаління є ФР розвитку й ССЗ [2, 10, 11]. Крім того, у багатьох хворих на ХОЗЛ є й інші ФР розвитку ССЗ (перш за все ішемічної хвороби серця (ІХС)): вік, низька фізична активність, що обумовлена дихальною недостатністю, нерациональне харчування, погіршення екологічної ситуації. По-друге, зв'язок ХОЗЛ та ССЗ реалізується через цілу низку патогенетичних механізмів, серед яких чи не найголовнішим є системне запалення [1, 4, 9].

Саме від наявності супутньої кардіальної патології, а також ступеня виразності функціональних і/або

морфологічних порушень, дуже часто залежить прогноз у хворих на ХОЗЛ [3, 11].

Розробка та впровадження профілактичних заходів, направлених на зниження ризику розвитку ССЗ у хворих на ХОЗЛ, є одним з пріоритетних напрямів сучасної медицини [6]. Вирішення цієї задачі неможливе без визначення групи сумарного серцево-судинного ризику (ССР), до якої відноситься пацієнт.

Для оцінки сумарного ризику смертельного ССЗ протягом найближчих 10 років була розроблена європейська шкала SCORE (Systemic Coronary Risk Evaluation). Ця модель зручна у застосуванні, оскільки, по-перше, визначення ФР, що можуть бути модифікованими (вони ж і враховуються шкалою), не потребує значних економічних витрат, а, по-друге, за допомогою цієї шкали можна прогнозувати можливий ризик розвитку смертельних випадків усіх захворювань, пов'язаних з атеросклерозом [8].

Метою нашого дослідження було оцінити ступінь сумарного ССР у хворих на ХОЗЛ тяжкого перебігу для прогнозування розвитку у них серцево-судинних

Цитування при атестації кадрів: Конопкіна Л.І., Ботвінікова Л.А., Крихтіна М.А. Серцево-судинний ризик у хворих на хронічне обструктивне захворювання легень // Проблеми екології і медицини – 2016. – Т. 20, № 1-2. – С. 37–39.

катастроф, а також обґрунтувати шляхи корекції сумарного ССР для кожного із хворих.

Матеріали і методи дослідження

Нами було обстежено 29 чоловіків, хворих на ХОЗЛ тяжкого перебігу у стабільну фазу патологічного процесу (середній вік – 65,4±2,6 року). За відношенням до тютюнопаління хворі розподілились наступним чином: 28 (96,6%) із них були «активними курцями» у минулому або на теперішній час, тривалість куріння склала 36,4±3,9 року, індекс «пачка/рік» – 38,8±2,5: один (3,4%) хворий ніколи не курив.

Були проведені загальноклінічні методи фізикального обстеження хворих з обов'язковим вимірюванням артеріального тиску (АТ).

Для визначення виразності вентиляційних порушень та верифікації діагнозу ХОЗЛ виконувалась спірометрія з розрахунком об'єму форсованого видиху за першу секунду (ОФВ₁), життєвої ємності легень (ЖЕЛ) та співвідношення ОФВ₁/ФЖЕЛ до і після проведення фармакологічної проби з короткодійним бронходилататором (400 мкг салбутамолу через спейсер). Діагноз ХОЗЛ формулювався згідно з Наказом МОЗ України № 555 від 27.06.2013 року. Усі пацієнти отримували адекватну медикаментозну терапію (інгаляційні глюкокортикостероїди та бронходилататори).

Критеріями включення хворих у дослідження були: верифіковане ХОЗЛ (ОФВ₁<80% належної величини; ОФВ₁/ФЖЕЛ<0,7) та згода пацієнта на участь у дослідженні. Критеріями виключення були: хронічна серцева недостатність III або IV функціонального класу, наявність онкологічних захворювань в анамнезі або на теперішній час, термінальна ниркова або печінкова недостатність, супутня бронхіальна астма, туберкульоз легенів.

Для визначення ступеня сумарного ССР у кожного хворого визначались демографічні показники (вік, стать), відношення до тютюнопаління (курець/не курець), рівень систолічного АТ, а також рівень загального холестерину (ЗХС) у сироватці крові (ммоль/л). Застосовувались наступні запропоновані градації ступенів ССР [8]:

- дуже високий ССР: доведений атеросклероз будь-якої локалізації, цукровий діабет II або I типу з ураженням органів-мішеней (мікроальбумінурія); хронічна хвороба нирок (швидкість клубочкової фільтрації – менша за 60 мл/хв./1,73м²); ризик SCORE, визначений за калькулятором, – вищий за 10% (цифра відображає ймовірність смертельної події від ССЗ протягом найближчих 10 років, виражену у відсотках);
- високий ССР: встановлений діагноз будь-якого ССЗ, наявність цукрового діабету I чи II типу, суттєве підвищення рівнів окремих ФР (гіпертензія високого ступеня (АТ, вищий за 180/110 мм рт. ст.), сімейна дисліпідемія тощо), рівень ЗХС крові, вищий за 8,0 ммоль/л; ризик SCORE – вищий за 5, але нижчий за 10%;
- помірний ССР: ризик SCORE – вищий за 1, але нижчий за 5%;
- низький ССР: ризик SCORE – 1% і нижче.

Слід враховувати, що рівень сумарного ССР може ще підвищуватись при ознаках субклінічного атеросклерозу (наприклад, за даними УЗД сонних артерій), при ожирінні, гіпертрофії міокарда лівого шлуночка (за даними ЕКГ або ЕхоКГ), ранньому розвитку ССЗ у ближніх родичів, зниженні рівня ХС ліпопротеїнів високої щільності, підвищенні рівнів тригліцеридів або маркерів системного запалення (С-реактивного проте-

їну, фібринугену), порушенні толерантності до глюкози та малорухливому способі життя.

Статистична обробка отриманих нами даних проводилась за допомогою програми «STATISTICA 6.1».

Результати та їх обговорення

Усі обстежені нами хворі мали досить тяжку бронхіальну обструкцію: рівень ОФВ₁ у постпробі становив 45,9±2,19% належної величини, співвідношення ОФВ₁/ФЖЕЛ – 0,47±0,12.

У залежності від індивідуально для кожного хворого розрахованого значення сумарного ССР за калькулятором SCORE обстежені були віднесені до однієї з категорій (табл. 1).

Таблиця 1
Розподіл обстежених хворих на ХОЗЛ за ступенем ССР

№ з/п	Ступінь ССР	Кількість хворих, абс. (%)
1.	Дуже високий	20 (69,0)
2.	Високий	9 (31,0)
3.	Помірний	–
4.	Низький	–

Аналіз показав, що жоден з хворих не був віднесений ані до категорії помірнього ССР, ані, тим паче, до категорії низького ССР.

До категорії високого ССР увійшли обстежені хворі на ХОЗЛ тяжкого перебігу, у яких показник ризику SCORE мав індивідуальні коливання від 5,53 до 10,0%. Причому, за індивідуальним аналізом, це були особи віком від 57 до 64 років (середній вік цієї категорії хворих склав 58,6±1,19 року); усі пацієнти були курцями в минулому або на теперішній час; двоє з них (22,2%) мали гіпертонічну хворобу (втім, оскільки отримували адекватну медикаментозну терапію, мали нормальний рівень АТ), решта осіб (77,8%) не мала підвищених цифр систолічного АТ; рівень ЗХС у сироватці крові хворих коливався від 2,80 до 7,76 ммоль/л (у п'яти осіб він був нижчим за 5,17 ммоль/л, тобто мав нормальні референтні значення, а у чотирьох – вищим за 5,17 ммоль/л, тобто був помірно високим або високим). Отже, для такої когорти хворих на ХОЗЛ існує лише два шляхи до зниження ступеня ССР – або нормалізація рівня систолічного АТ (якщо є така проблема), або зниження рівня ЗХС крові (бажано було б впливати на обидва параметри), адже ані на вік, ані на існуючий довготривалий фактор тютюнопаління вплинути вже неможливо.

Стосовно категорії дуже високого ССР ситуація була ще складнішою. Троє хворих (15,0%) в анамнезі вже мали інфаркт міокарду з доведеним атеросклерозом коронарних судин, один (5,0%) пацієнт мав цукровий діабет II типу з ознаками мікроальбумінурії, ще у одного (5,0%) хворого був доведений атеросклероз сонних артерій на тлі сироваткового рівня ЗХС, який становив 8,1 ммоль/л. Отже, усі вищезазначені пацієнти одразу ж були віднесені до найтяжчої категорії стосовно сумарного ССР, і для них додатковий розрахунок SCORE вже не потребувався. Решта 15 (75,0%) хворих, що увійшли до когорти дуже високого ССР, по-перше, були віком від 65 до 78 років (сам по собі вік понад 65 років уже є «проблематичним», отже калькулятор SCORE на таку вікову категорію пацієнтів навіть не розрахований), по-друге, усі вони були курцями з високим індексом пачка/рік; по-третє, 12 з них (80,0%) мали високі рівні ЗХС крові (хоча показники були й нижчими за 8,0 ммоль/л, втім вищими за 5,5 ммоль/л), а 13 (86,7%) – ще й підвищені цифри систолі-

чного АТ з ознаками гіпертрофії міокарда лівого шлуночка та ожиріння I або II стадії. Таким чином, аби «спуститись» хоча б на одну сходинку (з «дуже високого» рівня сумарного ССР на просто «високий»), для кожного з цих хворих потрібно розробляти індивідуальну програму, направлену на подолання конкретної критичної ситуації, включаючи оптимізацію харчування, підвищення активності, а також призначення адекватної антигіпертензивної та/або ліполіпідемічної терапії.

Отримані результати в цілому показали, що оцінка сумарного ССР має ключове значення для вибору профілактичної стратегії та конкретних дій у хворих на ХОЗЛ, які мають поєднання декількох ФР. Модифікація ФР особливо буде необхідною для пацієнтів з високим або дуже високим висхідним рівнем сумарного ССР.

Висновки

1. Хворі на ХОЗЛ тяжкого перебігу в цілому по групі відносяться до осіб з досить високим ризиком розвитку несприятливих серцево-судинних подій.

2. У загальній структурі хворих на ХОЗЛ тяжкого перебігу дуже високий сумарний ССР сягає майже 70%, високий – 30%; можна припустити, що помірний та низький сумарний ССР у цієї категорії хворих зустрічається надзвичайно рідко;

3. Ведення хворих на ХОЗЛ тяжкого перебігу потребує дій, направлених на корекцію ФР, які ще можна модифікувати: зниження ваги, відмову від тютюнопаління, підвищення фізичної активності, контроль АТ та показників ліпідограми.

Література.

1. Авдеев, С. Н. ХОБЛ и сердечно-сосудистые заболевания: механизмы ассоциации / С. Н. Авдеев, Г. Е. Баймаканова // Пульмонология. – 2008. – № 1. – С. 5–13.
2. Горелик, Л. П. Функционально-структурные изменения сердца при хронической обструктивной болезни легких при сочетании с ишемической болезнью

- сердца / Л. П. Горелик, Е. Н. Каманова, З. Р. Айсанов // Пульмонология. – 2010. – № 1. – С. 100–105.
3. Зарубина, Е. Г. Влияние метаболического синдрома на скорость формирования ИБС у пациентов с хронической обструктивной болезнью легких / Е. Г. Зарубина, Ю. Л. Каргечкина, И. О. Прохоренко // Вестник медицинского института РЕАВИЗ. – 2011. – № 1. – С. 27–33.
4. Каньовська, Л. В. Роль окремих патогенетичних механізмів в формуванні коморбідного перебігу хронічних обструктивних захворювань легень та ішемічної хвороби серця / Л. В. Каньовська, О. В. Каушанська, І. В. Трефаненко и др. // Young Scientist. – № 5 (20). – Part 4. – May, 2015. – С. 23–25.
5. Наказ МОЗ України № 555 від 27.06.2013 р. «Про затвердження та впровадження медикотехнологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при хронічному обструктивному захворюванні легень» / Київ, 2013. – 146 с.
6. Фещенко, Ю. И. Глобальная стратегия диагностики, лечения, профилактики ХОЗЛ: что нового в 2013 году? / Ю. И. Фещенко // Здоров'я України. – 2013. – № 17 (318). – С. 45–46.
7. Akpınar, E. E. Systemic inflammation and metabolic syndrome in stable COPD patients / E. E. Akpınar, S. Akpınar, S. Ertek [et al.] // Tuberk. Toraks. – 2012. – № 60 (3). – P. 230–237.
8. Conroy, R. M. Estimation of ten-year risk of fatal cardiovascular disease in Europe: the SCORE project / R. M. Conroy, K. Pyörälä, A. P. Fitzgerald [et al.] // Eur. Heart J. – 2003. – P. 987–1003.
9. Morimoto, N. T. Chronic obstructive pulmonary disease – an independent risk factor for long-term cardiac and cardiovascular mortality in patients with ischemic heart disease / N. T. Morimoto, Y. Furukawa // Int. J. Cardiol. – 2009. – Vol. 10. – P. 1006–1013.
10. Park, S. K. Metabolic syndrome and associated factors in people with chronic obstructive pulmonary disease / S. K. Park, J. L. Larson // West J. Nurs. Res. – 2014. – № 36 (5). – P. 620–642.
11. Van Eeden, S. The Relationship between Lung Inflammation and Cardiovascular Disease / S. Van Eeden, J. Leipsic, D. D. Sin // Am. J. Respir. Crit. Care Med. – 2012. – Vol. 186. – № 1. – P. 11–16.

ENGLISH VERSION: CARDIOVASCULAR RISK IN PATIENTS WITH CHRONIC OBSTRUCTIVE PULMONARY DISEASE*

Konopkina L.I., Botvinkova L.A., Krykhtina M.A.

State Establishment «Dnipropetrovsk Medical Academy of Ministry of Public Health of Ukraine», Dnipropetrovsk

Chronic obstructive pulmonary disease (COPD) has many risk factors (RF) and pathogenetic mechanisms that are common with cardiovascular diseases (CVD), especially coronary heart disease (CHD). Among the most widespread shared risk factors are smoking, age and physical inactivity caused by respiratory failure, poor nutrition, and environmental deterioration. The aim of our study was to assess the degree of total cardiovascular risk (CVR) in patients with COPD of severe course for prediction of their cardiovascular events and justify the ways of total CVR correction for each of patients. We observed 29 men with the severe course of COPD in stable phase of the pathological process. In order to identify the extent of total CVR, we determined the demographic parameters for each patient (age, gender), attitude to smoking (smoker / non-smoker), systolic blood pressure and total cholesterol (TC) levels (mmol/l). The results generally showed that the estimate of total CVR in patients with COPD is crucial when choosing the prevention strategy aimed at overcoming a particular emergency, including the optimization of nutrition, increased activity, as well as the prescription of adequate antihypertensive and lipid-lowering therapy.

Key words: Chronic obstructive pulmonary disease, cardiovascular diseases, risk factors

Chronic obstructive pulmonary disease (COPD) is currently one of five diseases that are characterized by

the highest death rate. Cardiovascular events constitute an important reason thereof [6]

* To cite this English version: L.I. Konopkina, L.A. Botvinkova, M.A. Krykhtina. Cardiovascular risk in patients with chronic obstructive pulmonary disease // Problemy ekologії ta medytsyny. – 2016. – Vol 20. № 1-2. – P. 39–41.

COPD has many risk factors (RF) and pathogenetic mechanisms, common with cardiovascular diseases (CVD). Firstly, COPD is characterized by chronic inflammation of the airways, which is caused mainly by smoking; besides, smoking is a RF in the development of CVD as well [2, 10, 11]. In addition, many patients with COPD have other RF of CVD development (especially coronary heart disease (CHD)): age, physical inactivity that is caused by respiratory failure, poor nutrition, and environmental deterioration. Secondly, the relationship between COPD and CVD is realized through a number of pathogenetic mechanisms, among which the systemic inflammation is the most important [1, 4, 9].

The prognosis for patients with COPD largely depends on the presence of concomitant cardiac pathology, and the degree of severity of functional and / or morphological disorders [3, 11].

Development and implementation of preventive measures to reduce the risk of CVD in patients with COPD is one of the priorities for modern medicine [6]. The solution to this problem is impossible without determination of total cardiovascular risk (CVR), to which the patient is attributed.

To assess the total risk of fatal cardiovascular disease, the European scale SCORE (Systemic Coronary Risk Evaluation) has been developed over the past 10 years. This model is easy to use because, firstly, the definition of RF, which can be modified (they are taken into account by the scale), does not require significant economic costs, and, secondly, by means of this scale one can predict the possible risk of deaths and diseases associated with atherosclerosis [8].

The aim of our study was to assess the total CVR in patients with COPD of severe course for predicting the development of cardiovascular accidents, as well as the ways to justify the correction of total CVR for each patient.

Materials and methods

We examined 29 men with severe course of COPD in stable phase of pathological process (average age - 65.4 ± 2.6 years). In relation to smoking, patients were distributed as follows: 28 (96.6%) of them were "active smokers" in the past or at present, duration of smoking was 36.4 ± 3.9 years, the index "pack / year" - 38.8 ± 2.5 ; one (3.4%) patient had never smoked.

General clinical methods of physical examination were conducted with mandatory measurement of blood pressure (BP).

To determine the severity of ventilation disorders and verification of COPD diagnosis, spirometry was conducted with the calculation of forced expiratory volume in the first second (FEV1), vital capacity (VC) and the ratio of FEV1 / FVC before and after pharmacological tests with short-term bronchodilator (salbutamol 400 mcg through spacer). The diagnosis of COPD was made according to the order of Ministry of Public Health of Ukraine No. 555 as of 27.06.2013. All patients received adequate medical therapy (inhaled corticosteroids and bronchodilators).

The criteria for inclusion of patients in the study were: verified COPD (FEV1 < 80% of the appropriate volume, FEV1 / FVC < 0.7) and patient's consent to participate in the study. Exclusion criteria were: chronic heart failure III or IV functional class, presence of cancer in the case history or at present, terminal renal or hepatic insufficiency, concomitant asthma, and pulmonary tuberculosis

To determine the degree of total CVR, demographic indicators (age, gender), attitude to smoking (smoker / non-smoker), systolic blood pressure and total cholesterol in the blood serum (mmol / l) were determined for each patient. We used the following proposed gradation levels of CVR [8]:

1) very high CVR: proven atherosclerosis of any location; diabetes type I or II with target organ damage (microalbuminuria); chronic kidney disease (glomerular filtration rate - less than 60 ml/min/1.73m²); SCORE risk, determined by the calculator - higher than 10% (the figure reflects the probability of fatal CVD events over the next 10 years, expressed as a percentage);

2) high CVR: diagnosis of any cardiovascular disease; diabetes type II or I, significantly increased levels of certain RF (hypertension of high degree (BP higher than 180/110 Hg.mm), familial dyslipidemia, etc.), total cholesterol level in the blood higher than 8.0 mmol / l; SCORE risk - higher than 5, but lower than 10%;

3) moderate CVR: SCORE risk - higher than 1, but lower than 5%;

4) low CVR: SCORE risk - 1% or less.

It is necessary to take into account that the level of total CVR may still rise with signs of subclinical atherosclerosis (e.g., ultrasound of the carotid arteries), obesity, left ventricular hypertrophy (electrocardiogram or echocardiography), early development of CVD in immediate relatives, lowered LDL cholesterol, increased levels of triglycerides or markers of systemic inflammation (C-reactive protein, fibrinogen), impaired glucose tolerance and sedentary lifestyle.

Statistical analysis of our data was performed using «STATISTICA 6.1».

Results and discussion

All examined patient had rather severe bronchial obstruction, FEV1 level in post-test was $45.9 \pm 2.19\%$ of appropriate volume, ratio of FEV1 / FVC - 0.47 ± 0.12 .

Depending individually on the cumulative value of CVR calculated by SCORE, the examined patients were attributed to one of the categories (Table 1).

The analysis showed that none of the patients have been classified or categorized as moderate CVR, let alone in the category of low CVR.

Table 1
Distribution of patients with COPD by CVR degree

No.	CVR degree	Number of patients, abs. (%)
1.	Very high	20 (69.0)
2.	High	9 (31.0)
3.	Moderate	-
4.	Low	-

The category of high CVR included examined patients with COPD of severe course, in which SCORE risk had individual variations from 5.53 to 10.0%. Moreover, by individual analysis, they were people aged from 57 to 64 (average age of patients was 58.6 ± 1.19). All patients were smokers in the past or at present: two of them (22.2%) had hypertension (however, they received adequate medical treatment, and therefore had normal blood pressure), other patients (77.8%) had increased systolic blood pressure: the level of total cholesterol in the blood serum of patients ranged from 2.80 to 7.76 mmol / l (in five patients it was lower than 5.17 mmol / l, i.e., had normal reference values, and in four patients - it was

higher than 5.17 mmol / l, i.e., moderately high or high). Thus, for such a cohort of patients with COPD, there are only two ways to reduce CVR degree - either normalization of systolic blood pressure (if there is a problem) or lowering the total blood cholesterol (it would be preferable to influence both options), because neither age, nor the existing long-term factor of smoking can be influenced.

Regarding the category of very high CVR, the situation was even more complicated. Three patients (15.0%) have had the history of myocardial infarction with proven coronary artery atherosclerosis, one (5.0%) patient had type II diabetes with evidence of microalbuminuria, one (5.0%) patient had atherosclerosis of carotid arteries against the background of total cholesterol serum level of 8.1 mmol / l. Consequently, all patients mentioned above were classified as the severest category in relation to the total CVR, and additional SCORE calculation was not needed. The remaining 15 (75.0%) patients that were included in the cohort of very high CVR, firstly, were aged from 65 to 78 (the age over 65 as such is "problematic", thus SCORE calculator to the patients of this age was not applied); secondly, all of them were classified as having a high pack / year index; thirdly, 12 of them (80.0%) had high levels of total blood cholesterol (although the figures were lower than 8.0 mmol / l, but higher than 5.5 mmol / l), and 13 (86.7%) - even higher parameters of systolic blood pressure with evidence of left ventricular hypertrophy and obesity stage I or II. Thus, in order to "go down" at least one step (from "very high" level of total CVR to the "high" one) for each of these patients it is needed to develop a customized program aimed at overcoming the specific critical situations, including optimizing the nutrition, increased activity and prescription of adequate anti-hypertensive and / or lipid-lowering therapy.

In general, the obtained results showed that the calculation of total CVR is the key to choosing preventive strategies and specific actions in COPD patients who have the combination of several RF. Modification of the RF will be especially necessary for patients with high or very high levels of total CVR.

Conclusions:

- 1) COPD patients with severe course in general are attributed to people with relatively high risk of adverse cardiovascular events;
- 2) in patients with COPD with severe course, the very high overall CVR is nearly 70%, high - 30%; which suggests that moderate and low overall CVR in these patients is extremely rare;
- 3) management of patients with COPD of severe course requires actions aimed at correcting the RF, which can still be modified, weight loss, smoking cessation, increased physical activity, blood pressure control and lipidogram indicators.

References

- 1 Avdeyev, S. N. KHOBL i serdechno-sosudistyye zabolevaniya: mekhanizmy assotsiatsii / S. N. Avdeyev, G.

- Ye. Baymakanova // Pul'monologiya. - 2008. - № 1. - S. 5-13.
2. Gorelik, L. P. Funktsional'no-strukturnyye izmeneniya serdtsa pri khronicheskoy obstruktivnoy bolezni legkikh pri sochetanii s ishemicheskoy boleznyu serdtsa / L. P. Gorelik, Ye. N. Kalmanova, Z. R. Aysanov // Pul'monologiya. - 2010. - № 1. - S. 100-105.
3. Zarubina, Ye. G. Vliyaniye metabolicheskogo sindroma na skorost' formirovaniya IBS u patsiyentov s khronicheskoy obstruktivnoy boleznyu legkikh / Ye. G. Zarubina, YU. I. Karpechkina, I. O. Prokhorenko // Vestnik meditsinskogo instituta REAVIZ. - 2011. - № 1. - S. 27-33.
4. Avdeev SN COPD and cardiovascular disease: mechanisms of association / SN Avdeyev, GE Baymakanova // Pulmonology. - 2008. - № 1. - S. 5-13.
5. Gorelik, LP Functional and structural changes of the heart in patients with chronic obstructive pulmonary disease in combination with ischemic heart disease / LP Gorelik, EN Kalmanova, ZR Aysanov // Pulmonology. - 2010. - № 1. - S. 100-105.
6. Zarubin, EG Effect of metabolic syndrome on the rate of formation of coronary artery disease in patients with chronic obstructive pulmonary disease / EG Zarubin, YL Karpechkina, Prokhorenko IO // Bulletin of Medical Institute REAVIZ. - 2011. - № 1. - S. 27-33.
7. Kanovska, L. V. Rol okremykh patohenetichnykh mekhanizmv v formuvanni komorbidnoho perebihu khronichnykh obstruktyvnykh zakhvoryuvan lehen ta ishemichnoyi khvoroby serdtsya / L. V. Kanovska, O. V. Kaushanska, I. V. Trefanenko y dr. // Young Scientist. - № 5 (20). - Part 4. - May. 2015. - S. 23-25.
8. Nakaz MOZ Ukrainy № 555 vid 27.06.2013 r. «Pro zatverdzhennya ta vprovadzhennya medyko-tekhnolohichnykh dokumentiv zi standartyzatsiyi medychnoyi dopomohy pry khronichnomu obstruktyvnomu zakhvoryuvanni lehen» / Kyiv, 2013. - 146 s.
9. Feshchenko, YU. I. Global'naya strategiya diagnostiki, lecheniya, profilaktiki KHOZL: chto novogo v 2013 godu? / YU. I. Feshchenko // Zdorov'ya Ukraini. - 2013. - № 17 (318). - S. 45-46.
10. Akpinar, E. E. Systemic inflammation and metabolic syndrome in stable COPD patients / E. E. Akpinar, S. Akpinar, S. Ertek [et al.] // Tuberk. Toraks. - 2012. - № 60 (3). - P. 230-237.
11. Conroy, R.M. Estimation of ten-year risk of fatal cardiovascular disease in Europa: the SCORE project / R. M. Conroy, K. Pyorala, A. P. Fitzgerald [et al.] // Eur Heart J. - 2003 - P. 987-1003.
12. Morimoto, N. T. Chronic obstructive pulmonary disease - an independent risk factor for long-term cardiac and cardiovascular mortality in patients with ischemic heart disease / N. T. Morimoto, Y. Furukawa // Int. J. Cardiol. - 2009 - Vol. 10. - P. 1006-1013.
13. Park, S. K. Metabolic syndrome and associated factors in people with chronic obstructive pulmonary disease / S. K. Park, J. L. Larson // West J. Nurs. Res. - 2014. - № 36 (5). - P. 620-642.
14. Van Eeden, S. The Relationship between Lung Inflammation and Cardiovascular Disease / S. Van Eeden, J. Leipsic, D. D. Sin // Am. J. Respir. Crit. Care Med. - 2012. - Vol. 186. - № 1. - P. 11-16.

Матеріал надійшов до редакції 3.10.2016